

České parlamentní volby 2006: analýza kandidátních listin*

JAKUB KYLOUŠEK**

Abstract: Czech Parliamentary Elections 2006: Analysis of Ballots

A pre-election analysis is going to describe the role of self-candidates in the 2006 Czech parliamentary election. The article is focused on the basic characteristics of ballots. The various ballots are compared from different views – the number of candidates, the demographic representation, the role of local political authorities, and the candidacy of former parliament members.

Keywords: Parliamentary election 2006, Czech republic, Political Parties, Pre-election analysis

1. Úvod do problematiky

Parlamentní volby, a volby obecně, nemusejí být z analytického hlediska zajímavé až po uzavření volebních místností a sečtení odevzdaných hlasů. Čtenáři je předkládána studie, která si vytkla za cíl (1) analyzovat strategii aktérů při sestavování kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2006 a (2) na základě zjištěných poznatků navrhnout na závěr jejich možnou klasifikaci.

Pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (PS PČR) v roce 2006 postavilo kandidátní listinu alespoň v jednom volebním kraji celkem 25 politických stran a koalic.¹ Na kandidátní listiny bylo nominováno 4985 kandidátů (srovnej Tabulku č. 1). Pouze 18 politických stran a koalic kandidovalo ve všech čtrnácti volebních krajích. Text se v analytické části zaměří pouze na tyto subjekty. V těch částech analýzy, kde to bude vhodné, si budeme rovněž všimnout kandidátů na volitelných místech. Zvolit jednoznačná kritéria, na základě kterých určíme volitelná místa, je složité a autor textu si uvědomuje, že jakýkoliv postup zákonitě vyvolá rozporuplné reakce. Z metodologického hlediska (a potřeb předkládaného textu) se zdá jako nejvhodnější považovat za volitelná místa ta, která dané politické straně postačila k zisku mandátu ve volebním kraji v parlamentních volbách v roce 2002. Musíme si uvědomit, že očekávání zisků mandátů sehrává důležitou roli při nominacích kandidátů. Kromě výsledku předchozích voleb jsou další informací členům politických stran

* Předkládaný text byl zpracován v rámci Výzkumného záměru Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích (kód 0021622408).

** Autor je interním doktorandem na Katedře politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, současně je zaměstnancem Institutu pro srovnávací politologický výzkum. Poštovní adresa: Katedra politologie FSS MU, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: kylousek@fss.muni.cz.

(volitelům) dlouhodobé průzkumy veřejného mínění. Vzhledem ke složité operacionalizaci nemůžeme s průzkumy veřejného mínění v rámci empiricko-analytického přístupu kalkulovat.² Pro Křesťanskou a demokratickou unii – Československou stranu lidovou (KDU-ČSL), která ve volbách v roce 2002 kandidovala společně s Unií svobody – Demokratickou unií (US-DEU), bude rozhodující pro určení volitelných míst v jednotlivých volebních krajích počet lidoveckých poslanců, kteří byli v daném volebním kraji v roce 2002 zvoleni.³ U Strany zelených (SZ), které předvolební průzkumy jako jediné neparlamentní straně dávaly naději na překročení pětiprocentní hranice nutné pro vstup do Poslanecké sněmovny, budou za volitelná místa považována čelná místa krajských kandidátek – tedy první místo, v případě „velkých“ krajů i druhé místo). Parlamentní US-DEU nebyla do analýzy z hlediska volitelných míst zahrnuta.⁴ V části textu bude použit rovněž pojem „dosah volitelného místa“ – myšleno je první nevolitelné místo pro danou kandidátku ve volebním kraji.

Studie čerpá zejména z elektronických zdrojů, nejvíce z volebního serveru Českého statistického úřadu (<http://www.volby.cz>). Data zveřejněná na serveru byla podpořena informacemi z krajských internetových portálů ČSÚ a z internetových stránek politických stran. Pro identifikaci místa trvalého pobytu byly použity dostupné mapové servery.

Nejvyšší možný počet, 343 kandidátů, postavily do voleb⁵ tři strany – KDU-ČSL, Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), SNK Evropští demokraté (SNK ED). Další tři strany nominovaly o jednoho kandidáta méně – Nezávislí demokraté Vladimíra Železného

Tabulka č. 1.: Základní přehled z kandidátních listin dle volebních krajů (seřazeno dle celkového počtu kandidátů od nejvyššího)

volební kraj	počet nominovaných kandidátů	počet podaných kandidátních listin	nejvyšší možný počet kandidátů	průměrný věk (v letech)	míra zastoupení žen (v %)	podíl kandidátů bez politické příslušnosti (v %)
Praha	563	20	36	46,1	28,4	34,6
Jihomoravský	544	22	34	45,9	26,7	41,2
Moravskoslezský	514	20	36	46,1	26,7	34,6
Středočeský	472	18	34	45,3	24,8	38,1
Ústecký	401	19	26	46,8	26,4	32,9
Olomoucký	353	19	23	45,9	26,4	38,8
Zlínský	333	19	22	44,6	30,0	47,2
Jihočeský	302	19	22	46,0	27,8	39,1
Plzeňský	299	18	20	44,9	26,1	48,8
Vysočina	267	19	20	48,9	27,0	40,1
Královéhradecký	264	18	20	47,2	28,4	43,4
Pardubický	261	19	19	45,2	28,7	40,6
Liberecký	227	18	17	46,3	37,5	46,7
Karlovarský	185	18	14	45,4	30,3	37,8
Česká republika	4985	25	–	46,0	27,7	39,5

Zdroj: údaje sesbírané ze serveru www.volby.cz.

(NEZ/DEM), Občanská demokratická strana (ODS) a US-DEU. 341 kandidátů nominovala Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), 340 pak SZ. Více než 200 kandidátů nominovali Pravý blok (PB, 315), NEZÁVISLÍ (NEZ, 300), Strana zdravého rozumu (SZR, 283), koalice Právo a Spravedlnost (PaS, 241), Národní strana (NS, 235), Koalice pro Českou republiku (Koalice ČR, 220) a Koruna Česká (KČ, 203). Žádná další strana kandidující ve všech volebních krajích nenasadila více než stovku kandidátů – jedná se o Stranu rovnost šancí (SRŠ, 77 kandidátů), recesistickou Balbínovu poetickou stranu (BPS, 30) a subjekt s názvem 4VIZE (28). Ve výčtu chybějí subjekty, jež kandidovaly pouze ve vybraných krajích. Moravané (M) nominovali v sedmi volebních krajích 144 kandidátů, Česká strana národně socialistická (ČSNS 2005) v Praze a na jižní Moravě 49 kandidátů. Další strany postavily kandidátku již pouze v jediném volebním kraji – Humanistická strana (HS, Praha, 36 kandidátů), Folklor i Společnost (FiS, Jihomoravský kraj, 31 kandidátů), České hnutí za národní jednotu (ČHNJ, Ústecký kraj, 22 kandidátů), Liberální reformní strana (LiRa, Jihomoravský kraj, 19 kandidátů) a Helax – Ostrava se baví (H-OB, Moravskoslezský kraj, 16 kandidátů).

Tabulka č. 2: Přehled a charakter kandidátních listin (pouze strany a koalice, které kandidovaly ve všech 14 volebních krajích, řazeno dle volebního čísla)

strana	celkový počet kandidátů	z toho bez politické příslušnosti/ členů jiné politické strany	míra zastoupení žen (v %)	průměrný věk (v letech)	strana kandidovala ve volbách do PSP ČR v roce 2002
SZR	283	244/1	37,5	45,1	ano
BPS	30	29/3	13,3	39,4	ano
PaS	241	138/0	22,8	44,3	ne
NEZ	300	225/0	33,3	43,6	ne
KČ	203	110/2	20,7	44,2	ano
ODS	342	0/0	24,3	45,9	ano
ČSSD	341	6/0	23,2	49,0	ano
SNK ED	343	116/7	24,2	47,8	ano
US-DEU	342	107/7	30,4	45,4	ano**
PB	315	270/0	25,1	49,6	ano
4 VIZE	28	27/0	35,7	38,9	ne
SZ	340	111/9	33,8	42,7	ano
KSČM	343	34/1	26,5	50,3	ano
Koalice ČR	220	119/0	26,8	48,3	ne
NS	235	138/56*	19,6	42,6	ne
KDU-ČSL	343	23/0	19,8	45,7	ano**
NEZ/DEM	342	111/33	28,7	45,4	ne***
SRŠ	70	19/0	100,0	46,7	ne

* Národní strana před volbami neúspěšně usilovala o integraci s jinými stranami (srov. Kyloušek-Smolík, 2006) – na její kandidátce se proto v hojném počtu objevovali členové dalších menších subjektů.

** KDU-ČSL a US-DEU kandidovaly společně v koalici.

*** Kandidovala Strana za životní jistoty, která se před volbami s Nezávislými demokraty Vladimíra Železného sloučila.

Z celkem 4 985 kandidátů, kteří se zúčastnili voleb, bylo 1 383 žen. Podíl žen na kandidátkách dosáhl 27,7 procent. Tento údaj nemusí korespondovat (a ve výsledku nekoresponduje) s mírou zastoupení žen v PS PČR. Ženy jsou zastoupeny na kandidátkách spíše na nevolitelných místech, případně na kandidátkách subjektů s nízkou nadějí na vstup do dolní komory českého parlamentu. Průměrný věk kandidáta byl ve volbách 46 let. Údaje k jednotlivým kandidujícím stranám uvádíme v přehledové tabulce č. 2.

2. Analýza kandidátních listin dle místa trvalého bydliště

Analýza kandidátek z hlediska místa trvalého bydliště kandidátů nám poskytuje několik informací. Z dřívějších pozorování (srov. Balík, Kyloušek 2005, Kyloušek 2005) lze zjistit, že existuje vztah mezi územní organizací politické strany a charakterem kandidátní listiny. U etablovaných politických stran předpokládáme, že kandidáti budou v rámci volebního kraje rozmístěni rovnoměrně. Budou-li se mezi jednotlivými regiony nacházet výraznější odchylky, je jednou z možných příčin slabá (či naopak silná) organizace strany v daném regionu. Naopak u ad hoc sestavených kandidátních listin je daleko pravděpodobnější, že kandidáti se budou rekrutovat z konkrétních lokalit (okresů nebo přímo měst či obcí). Zvláštní pozornost bude v analýze věnována tzv. volitelným místům. Při identifikaci obce původu kandidáta vychází analýza z údajů o trvalém bydlišti kandidáta uvedeném u jeho jména na kandidátní listině. Zejména u menších sídel se však setkáváme se skutečností, že nalezneme hned několik obcí s totožným názvem. V případě, že na území České republiky existuje více obcí se stejným názvem, avšak pouze jediná se nachází v kraji, kde dotyčný kandiduje, byl v analýze automaticky přiřazen původ kandidáta právě tomuto sídlu. Složitější je rozhodování v situaci, kdy se na území kraje, kde byl kandidát nominován, nachází více obcí téhož názvu. V takovém případě by byla volba spíše náhodná a vycházela by z obecné charakteristiky analyzované kandidátky.⁶ U etablovaných stran je vždy možné zvážit různé faktory – okresy jsou na kandidátce zastoupeny rovnoměrně, kandidáti z jednotlivých okresů zpravidla nebývají nominováni na kandidátce za sebou, ale více méně v pravidelných odstupech apod. U malých stran, jejichž kandidáti bývají naopak územně koncentrovaní, je postup přiřuzování obce původu opačný.⁷

Rozčleněním jednotlivých kandidátů dle okresů zjistíme, že pouze ČSSD, KDU-ČSL, KSČM a ODS nominovaly kandidáty ze všech 76 okresů (nepočítaje 15 pražských správních obvodů).⁸ Na kandidátkách SNK ED zůstaly ve Středočeském kraji „opomenuty“ okresy Kladno a Kutná Hora. Strana zelených ve třech krajích nenominovala kandidáta vždy ze dvou okresů současně – ve Středočeském (Kladno, Rakovník), Jihočeském (Písek, Strakonice) a Jihomoravském (Hodonín, Znojmo). Méně než 10 okresů na svých kandidátkách vynechaly Strana zdravého rozumu a US-DEU. Uvedené údaje srovnej v tabulce č. 3.

Charakteristika kandidátních listin dle regionální struktury

V následujících odstavcích se zaměříme na hodnocení kandidátních listin dle „pokrytí“ území jednotlivých volebních krajů. V předcházející tabulce si můžeme povšimnout sloupce, v němž je uveden počet tzv. nepokrytých okresů. Nejdříve se proto zaměříme na politické strany, které mají v uvedeném sloupci uvedenou „nulu“.

Tabulka č. 3: Počet „nepokrytých“ okresů a počet a podíl kandidátů pocházejících z jiných volebních krajů (pouze strany a koalice, které kandidovaly ve všech 14 volebních krajích, řazeno dle volebního čísla)

strana	počet „nepokrytých“ okresů	počet kandidátů mimo volební kraj	podíl kandidátů z jiných krajů
SZR	7	7	2,5
BPS	68	9	30,0
PaS	30	41	17,0
NEZ	38	50	16,7
KČ	34	32	15,8
ODS	0	2	0,6
ČSSD	0	8	2,3
SNK ED	2	2	0,6
US-DEU	8	8	2,3
PB	22	87	27,6
4 VIZE	70	18	64,3
SZ	6	16	4,7
KSČM	0	3	0,9
Koalice ČR	34	42	19,1
NS	32	61	26,0
KDU-ČSL	0	4	1,7
NEZ/DEM	11	18	5,3
SRŠ	55	25	35,7

Zdroj: vlastní výpočty

ČSSD, jakožto dobře strukturovaná politická strana se širokou členskou základnou a působností na celém území České republiky respektuje v rámci jednotlivých krajských kandidátek princip paritního zastoupení jednotlivých okresů. Jako výjimku lze uvést pouze okres Brno-město (14 z 33 kandidátů v Jihomoravském kraji), Plzeň-město a podhodnocený okres Jablonec nad Nisou (pouze dva kandidáti v kraji, kde ostatní okresy mají zastoupení čtyřmi nebo šesti kandidáty). Podobně lze charakterizovat kandidátky KDU-ČSL. Nadměrně zastoupeny jsou snad pouze okresy Plzeň-město a především jihomoravský Hodonín, tradiční lidovecká bašta (devět kandidátů z celkem 34). Nejrovnoměrněji rozložené jsou kandidátní listiny KSČM. V řadě volebních krajů strana až úzkostlivě dodržuje paritní zastoupení okresů bez ohledu na jejich velikost. Výjimkou je pouze okres Olomouc, který zastupuje devět z celkem 23 kandidátů v Olomouckém kraji. U ODS pozorujeme rovněž rovnoměrné rozložení kandidátů a respekt k paritnímu zastoupení jednotlivých oblastních sdružení. Výjimkou je zastoupení okresů Brno-město a Brno-venkov plnou polovinou kandidátů na kandidátce v Jihomoravském kraji. Jako nadhodnocené lze vnímat zastoupení okresu Karviná na moravskoslezské kandidátce devíti kandidáty. Slabá je naopak účast kandidátů ze sousedících okresů Bruntál a Jeseník. Hraničním příkladem je SNK ED. Strana nenominovala žádného kandidáta

pouze z okresů Kladno a Kutná Hora. Její kandidátky lze ve většině volebních krajů hodnotit jako rovnoměrně rozložené, s jistými výjimkami (nadprůměrné je například zastoupení okresů Brno-město, Karlovy Vary či Zlín).

Do druhé kategorie (nebo spíše subkategorie té předchozí) spadají subjekty, u kterých lze pozorovat jistou disproporci ve struktuře kandidátek, současně však strany pokrývají převážnou část území. V některých regionech můžeme nicméně sledovat zvýšenou koncentraci kandidátů z konkrétních lokalit (tím nemyslíme pouze okresy, nýbrž přímo konkrétní obce). Do této kategorie spadají *NEZ/DEM*, *SZ* (pro jejíž kandidátky je charakteristické vysoké zastoupení kandidátů z velkých měst), *SZR* a *US-DEU*. Zatímco kandidáti Strany zelených a Unie svobody – Demokratické unie pocházejí spíše z různých obcí, byť koncentrovaných v jednom okrese, u Strany zdravého rozumu a Nezávislých demokratů Vladimíra Železného můžeme ve větší míře pozorovat kandidátky „dosazené“ osobami z jednoho místa. Například ve Zlínském kraji kandidovalo za SZR 10 obyvatel Valašského Meziříčí, z toho šest na posledních místech. V Libereckém kraji pouze čtyři ze sedmnácti kandidátů SZR nepocházeli přímo z Liberce nebo Turnova, ale přilehlých obcí.

Do pomyslné třetí kategorie můžeme pro zjednodušení zahrnout všechny zbývající kandidující subjekty, byť se navzájem svým charakterem liší. Přesto splňují alespoň jeden z následujících rysů: (a) neúplný počet kandidátů, (b) kandidáti pocházejí z omezeného počtu obcí, (c) vysoký podíl kandidátů nepochází z volebního kraje (o tomto fenoménu více v další části textu).

Z výše konstatovaného platí, že na charakter kandidátní listiny z hlediska nabídky ideálního zastoupení celého území volebního kraje má významný vliv organizační struktura politických stran, zejména rozmanitost nižších článků (okresní a místní organizace). Před parlamentními volbami pouze čtyři politické strany (ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS) působily ve všech okresech České republiky a této skutečnosti přizpůsobily svou vertikální organizační strukturu.⁹ Další strany sice působí na celém území, avšak například okresní strukturu tyto strany nezakládají, poněvadž je z funkčního hlediska zbytečná. Počet členů těchto stran se pohybuje nejvýše kolem 1 až 2 tisíc. To platí pro SZ a US-DEU, částečně i pro SNK ED. Zbývající subjekty, které kandidovaly v letošních volbách, spadají do kategorie nestrukturovaných politických stran bez výraznějšího organizačního zázemí.

Specifickým jevem parlamentních voleb v roce 2006 byl relativně vysoký počet kandidátů, kteří kandidovali mimo svůj „domovský“ kraj. Bez mála 11 procent všech kandidátů nemělo trvalé bydliště v regionu, kde kandidovali. Nejvíce takovýchto kandidátů bylo možné identifikovat v Jihočeském, Jihomoravském kraji a na Vysočině. Hlavní příčinu jevu lze spatřovat v územní organizaci menších politických stran. V parlamentních volbách v roce 2006 celkem 18 subjektů postavilo kandidátku ve všech volebních krajích. Řada subjektů však nedisponuje členskou základnou na celém území, zejména pak v regionech na jihu a jihovýchodě země.

U parlamentních stran je tento jev nezvyklý. Na kandidátkách ODS pouze dva kandidáti neměli trvalé bydliště ve volebním kraji. Z kandidátů ČSSD bylo takovýchto kandidátů celkem osm. Příčinou vyššího počtu (v porovnání s ODS) byla v případě sociálních demokratů strategie postavit do čela kandidátek v krajích celorepublikově známé osobnosti (především ministry vlády). Hned šest lídrů nemělo trvalé bydliště v regionu (František Bublan, Vítězslav Jandák, Jiří Paroubek, David Rath, Zdeněk Škromach a Cyril Zapletal). V porovnání s rokem

Tabulka č. 4: Počet a podíl kandidátů bez trvalého bydliště v kraji v rámci všech volebních krajů

kraj	podíl (v proc.)	počet	celkem kandidátů
Jihočeský	16,9	51	302
Vysočina	16,5	44	267
Jihomoravský	14,5	79	544
Středočeský	13,3	63	472
Liberecký kraj	11,9	27	227
Karlovarský	10,3	19	185
Plzeňský	10,0	30	299
Pardubický	10,0	26	261
Moravskoslezský	9,7	50	514
Zlínský	8,7	29	333
Královéhradecký	8,3	22	264
Olomoucký	7,4	26	353
Praha	7,3	41	563
Ústecký	5,7	23	401
celá ČR	10,6	530	4985

Zdroj: Údaje z volebního serveru ČSÚ www.volby.cz porovnané s mapovým serverem www.mapy.cz.

2002 se jedná u ČSSD o výraznou změnu strategie nasazování lídrů pro parlamentní volby. Pro doplnění informace: z volebního kraje nepocházeli tři kandidáti KSČM a čtyři kandidáti KDU-ČSL. Zmíněné čtyři strany disponují dostatečně početnou členskou základnou a organizační strukturou působící ve všech okresech. Žádná další politická strana v České republice systematicky nepokrývá celé území. Tyto strany tak jsou v případě, že chtějí ve volbách v každém volebním kraji voličům nabídnout „kompletní“ kandidátku, nuceny nasazovat ve větší míře i kandidáty z jiných volebních krajů. Nejméně bylo takovýchto kandidátů u SNK ED (dva). Na kandidátkách Strany zelených lze nalézt již 16 kandidátů s trvalým bydlištěm mimo mateřský region. Údaje k jednotlivým stranám viz v tabulce č. 3.

3. Starostové na kandidátkách

Na kandidátky všech stran bylo nominováno 297 starostů obcí a měst (šest procent všech kandidátů). Proti roku 2002 se jedná o mírný pokles. Příčinou není menší zájem politických stran nominovat do parlamentních voleb reprezentanty komunální politiky (spíše naopak), nýbrž, jak zjišťujeme, změna ve struktuře kandidátek SNK ED, jehož předchůdce, SNK Sdružení nezávislých, systematickou kandidaturu starostů do parlamentních voleb zavedl. V následující tabulce uvádíme počty nominovaných starostů a to jak dle nominujících stran, tak dle volebních krajů.

Tabulka č. 5: Počet nominovaných starostů dle navrhujičích stran a volebních krajů

	Praha	Středočeský	Jihočeský	Pižeňský	Karlovarský	Ústecký	Liberecký	Královéhradecký	Pardubický	Vysočina	Jihomoravský	Olomoucký	Zlínský	Moravskoslezský	celkem (strana)
SNK ED	1	9	4	9	1	9	4	6	5	5	6	6	7	14	86
ODS	1	9	7	3	2	4	2	1	5	5	6	2	5	2	54
ČSSD	1	7	2	1		2	2		3	3	5	4	2	11	43
KDU-ČSL		3	6	5			2	3	2	2	7		4	5	39
KSČM		3	2	1	2	2				1	5	2		3	21
NEZ/DEM			1			1	3	4		1	2	5			17
SZ		4	1		1	1	2				1		2		12
US-DEU				2	1			2	2		1		1	1	10
NEZ						3						4			7
M											2		1		3
NS			1									1*			2
ČP		1													1
ČSNS2005											1				1
PaS						1									1
celkem (kraj)	3	36	24	21	7	23	15	16	17	17	36	24	22	36	297

* Starosta Třemešné Jindřich Galda kandidoval v Olomouckém kraji, byť se obec nachází v okrese Bruntál kraje Moravskoslezského

Z tabulky je patrné, že vůbec nejvyšší počet starostů byl nominovaný na kandidátky SNK ED. Celkový počet nominovaných starostů (86) je v porovnání s kandidátními listinami SNK Sdružení nezávislých (které se posléze sloučilo s Evropskými demokraty v celek pod zkratku SNK ED) sotva poloviční. Sdružení nezávislých nominovalo v roce 2002 starostů 189 (srov. Kyloušek 2004, 63–66)! K nárůstu počtu nominovaných starostů ve srovnání s předchozími parlamentními volbami došlo u parlamentních stran, tj. ODS (z 48 na 54), ČSSD (z 25 na 43), KDU-ČSL (z 27¹⁰ na 39) a KSČM (z 12 na 21) (srov. Kyloušek 2004, 50). Z bezmála tří set nominovaných starostů bylo 70 bez politické příslušnosti. To se týkalo především SNK (35 bezpartijních starostů) a NEZ/DEM (11), v menší míře SZ (6), KDU-ČSL a KSČM (5). Na kandidátky byli nominováni tři starostové politických stran, jež se voleb neúčastnily. Ve Středočeském kraji nominovala SZ zástupce Strany pro otevřenou společnost, v témže kraji SNK ED kandidáta Klubu angažovaných nestraníků a v Jihočeském kraji se na kandidátku NS dostal starosta z řad Republikánů Miroslava Sládka. Nominace tohoto kandidáta byla logickým vyústěním integračních snah NS na radikální pravici před volbami (srov. Koloušek, Smolík 2006).

Z nominovaných starostů jich získalo poslanecký mandát 22. Z tohoto počtu připadá celá polovina na ODS (dva byli zvoleni ze soutěživých míst na kandidátkách), 10 pochází z řad ČSSD. Primátorka Havířova Milada Halíková byla zvolena poslankyní z nevolitelného místa

na základě preferenčních hlasů. Čtyři kandidáti-starostové byli nominováni na volitelná místa, avšak poslanecký mandát nezískali. Jedná se o komunistické kandidáty Jiřího Hinka, starosty Oseku, a Vojtěcha Adama, starosty Ivančic, lidoveckého starostu Rožnova pod Radhoštěm Václava Mikuška a Petra Pávka, starostu Jindřichovic pod Smrkem, jenž kandidoval za Stranu zelených.¹¹ Lze konstatovat, že ve volbách v roce 2006 reflektovaly zastoupení představitelů komunální politiky na volitelných místech výhradně ODS a ČSSD.¹²

4. Kandidatura stávajících poslanců a obměna poslaneckých klubů na kandidátních listinách

Na volitelných místech dospěla před volbami k nejvyšší obměně ČSSD. V případě, že by v parlamentních volbách v roce 2006 získala ČSSD v každém volebním kraji stejný počet mandátů jako v roce 2002 a voliči by pořadí kandidátů nijak neovlivnili, plnou polovinu poslanců by tvořili nováčci v Poslanecké sněmovně. Strana nakonec získala o 4 mandáty více než ve volbách v roce 2002. V pěti krajích – Ústeckém, Pardubickém, Olomouckém, Zlínském a Moravskoslezském – ČSSD vždy o jedno křeslo posílila, v Praze jeden mandát ztratila. Z oněch „navíc“ získaných mandátů se podařilo udržet poslanecké křeslo dvěma dosavadním poslancům. Spolu s nimi vstoupili do Poslanecké sněmovny další tři nováčci. Celkem 22 ze 70 poslanců ČSSD znovu nekandidovalo. Budeme-li za volitelná místa v případě ODS považovat pouze ty mandáty, které strana získala ve volbách v roce 2002, prosadilo se na volitelná místa 37 poslanců. Devět poslanců ODS znovu nekandidovalo. Dva poslanci se umístili v dosahu volitelných míst, zbytek mimo jejich dosah. V případě zopakování volebního výsledku z roku 2002 by došlo k 36procentní obměně poslaneckého klubu ODS. Poněvadž byl nárůst počtu získaných mandátů u ODS velký (+23), je celkový počet „nováčků“ v řadách zvolených poslanců ODS 39, tj. 48 procent. V porovnání se dvěma velkými stranami dochází u kandidátních listin KSČM a KDU-ČSL jen k „omezené“ obměně poslaneckých klubů. Kromě tří komunistických poslanců všichni zbývající znovu kandidovali – 32 z nich na volitelných místech, dva v dosahu volitelných míst a čtyři na místech nevolitelných. Ze 21 lidoveckých poslanců se na volitelných místech umístilo dokonce plných 17 a zbývající čtyři poslanci byli v jejich dosahu. Pokud by KSČM a KDU-ČSL zopakovaly volební výsledek z roku 2002, došlo by v rámci jejich poslaneckých klubů k výměně pouze 22, respektive 19 procent členů. V následující tabulce uvádíme přehledně výše popsané.

Tabulka č. 6: Obměna poslaneckých klubů na volitelných místech

	ČSSD	ODS	KSČM	KDU-ČSL
počet poslanců na volitelných místech	37	37	32	17
počet poslanců v dosahu volitelných míst*	4	2	2	4
počet poslanců mimo dosah volitelných míst	7	10	4	0
počet poslanců, kteří znovu nekandidovali	22**	9***	3	0

* Dosahem volitelného místa se rozumí, že kandidát skončil na prvním nevolitelném místě.

** Bývalá poslankyně ČSSD Jana Hamplová kandidovala za NEZ.

*** Mezi ně je započítán i poslanec Petr Kott, který v průběhu volebního období opustil poslanecký klub ODS.

Míru obměny poslaneckých klubů na základě předložených kandidátních listin kopíruje fluktuační lídrů na čele jednotlivých krajských kandidátek. Nejvíce, celkem 12 nových lídrů, představila voličům ČSSD. KDU-ČSL¹³ a KSČM představily 8 nových lídrů, ODS „pouze“ 7. Příčin, proč politické strany mění lídry, je několik. U sledovaných stran byl nejčastějším důvodem odchod poslance ze sněmovny, a to buďto již v průběhu volebního období nebo s jeho koncem (takto skončilo 18 lídrů z parlamentních voleb v roce 2002, z toho 9 z řad ČSSD)¹⁴. Dvanáct lídrů kleslo na nižší místa na kandidátkách (v polovině případů na nevolitelná místa). Z nově nominovaných lídrů bylo celkem 20 poslanců zvolených v předchozích volbách. Ve dvou případech byli dokonce lídry kandidátek, avšak v jiných volebních krajích. Zatím co Cyril Svoboda (KDU-ČSL) se vrátil do Prahy, Zdeněk Škromach (ČSSD) zamířil z mateřského Jihomoravského kraje do sousedního kraje Zlínského. Další 5 nově jmenovaných lídrů sice kandidovalo ve volbách v roce 2002, avšak na místech, z nichž nedosáhli na poslanecký mandát (ani jako případní náhradníci). Celkem 10 lídrů v roce 2002 vůbec nekandidovalo.

Tabulka č. 7: Obměna lídrů na čele kandidátek 4 hlavních stran (a typ obměny)

strana	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	ODS
celkový počet nových lídrů	12	8	8	7
z toho lídrů, kteří se přesunuli v rámci volebních krajů	1	1		
z toho lídrů, kteří se posunuli na kandidátce*	5	5	8	5
z toho lídrů, kteří v roce 2002 nekandidovali	6	2		2

* V 17 případech se jednalo o stávající poslance, v 6 případech o kandidáty, kteří se v roce 2002 pohybovali na nevolitelných místech.

Zdroj: vlastní výpočty

Zajímavé je zjištění, ve kterých volebních krajích došlo k nejmenší obměně na čele kandidátek hlavních politických stran a kde naopak k největší. Zatím co v Praze, Ústeckém a Libereckém kraji proběhla kompletní výměna lídrů sledovaných stran (v případě ČSSD v Libereckém kraji odstoupil Michal Kraus krátce před volbami), na Vysočině, v Jihomoravském a Zlínském kraji učinila výměnu na prvním místě kandidátky pouze ČSSD!

Vysoký zisk dvou velkých stran, vstup nové politické strany do Poslanecké sněmovny zapříčinily, že ve volbách 2006 bylo zvoleno 87 nových poslanců. Jak vyplynulo z předchozího textu, nejvíce „nováčků“ pochází z řad ODS (39), kterou následuje ČSSD (37). V případě Občanské demokratické strany se jedná o největší obměnu poslaneckého klubu od voleb v roce 1998, kdy před volbami stranu opustila část členské základny, včetně zhruba poloviny dosavadních poslanců. V tabulce č. 8 si můžeme všimnout, že v řadách ODS je 13 poslanců (16 procent), kteří vstoupili poprvé do Poslanecké sněmovny právě v roce 1998. V porovnání s ostatními stranami je zastoupení poslanců služebně nastoupivších v tomto roce nejvyšší! Z téže tabulky můžeme vyčíst, že rokem „nástupu“ do Poslanecké sněmovny jsou nejrovnoměrněji rozloženi poslanci KDU-ČSL. Na struktuře poslaneckého klubu KSČM se zase výrazně projevuje volební úspěch strany z roku 2002, jehož dopad je srovnatelný s vysokým volebním ziskem ODS ve volbách v roce 2006.

Tabulka č. 8: Přehled počtu poslanců dle jednotlivých stran a délky mandátu v Poslanecké sněmovně.

	1990	1992	1996	1998	2002	2006
ODS	1	3	9	13*	16	39
ČSSD		2	8**	9	18	37
KSČM		1	4		18	3
KDU-ČSL	1	1	3	4	2	2
SZ						6
celkem	2	7	24	26	54	87

* Josef Ježek vynechal období 2002 až 2006.

** Miloš Melčák nebyl členem Poslanecké sněmovny v letech 1998–2002.

5. Závěr – kategorizace kandidátních listin?

Na závěr textu se pokusíme o nástin klasifikace kandidátních listin v podmínkách politického systému České republiky. Zkoumány byly pouze kandidátní listiny sestavené pro parlamentní volby v roce 2006. Byť analýza v některých částech odkazovala na volby v roce 2002, nemůže být v žádném případě výstupem předloženého textu obecná typologie kandidátních listin. Kandidátní listinou se rozumí soubor všech kandidátních listin postavených konkrétní stranou či koalicí ve volbách. Nejdříve nám text nabídl možnost rozlišit kandidátní listiny (a) naplněné a (b) nenaplněné. *Naplněnou* kandidátní listinou se rozumí taková, která byla podána ve všech 14 volebních krajích a až na výjimky postavila strana (koalice) v každém kraji maximální počet kandidátů. Výjimkou se rozumí kandidáti, kteří před volbami bez náhrady odstoupí (po termínu, kdy je možné odstoupivšího kandidáta nahradit). Z kandidátních listin postavených pro volby v červnu 2006 odpovídali této kategorii ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, Nezávislí demokraté Vladimíra Železného, ODS, SNK ED, SZ a US-DEU. Kandidátní listiny všech ostatních stran a koalic můžeme hodnotit jako *nenaplněné*.¹⁵ Ve druhé kapitole text analyzoval kandidátní listiny dle míry regionálního zastoupení kandidátů. Text nabídl v podstatě dvě kategorie a jednu subkategorii. Kandidátní listiny můžeme členit na *regionálně rovnoměrné* a *regionálně nerovnoměrné*. První kategorii kandidátek následně musíme dále rozdělit na *strukturované* (ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, ODS a SNK ED jako hraniční případ) a *disproporční* (NEZ/DEM, SZ, SZR, US-DEU). Mezi regionálně nerovnoměrné spadají všechny výše nevyjmenované kandidátky. Závěrem se analýza soustředila na obměnu kandidátních listin u parlamentních stran (a to z pohledu znovukandidování stávajících poslanců). Na základě pozorování můžeme kandidátky KSČM a zejména pak KDU-ČSL považovat za *minimálně obměněné* (75 procent a více stávajících poslanců zůstává na volitelných místech). Kandidátky ODS můžeme charakterizovat jako *průměrně obměněné* (na volitelných místech 50–75 procent poslanců). V případě ČSSD již musíme hovořit o *výrazně obměně* (na volitelných místech 50 procent a méně poslanců, výrazná část poslanců znovu nekandiduje). Výše uvedené kategorie kandidátních listin je třeba pro tuto chvíli chápat jako orientační. Lze předpokládat, že v návaznosti na další studie může být typologie kandidátních listin zpřesněna.

Seznam použitých zkratk

BPS	Balbínova poetická strana
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSNS 2005	Česká strana národně socialistická
ČSÚ	Český statistický úřad
KČ	Koruna Česká (monarchistická strana Čech, Moravy a Slezska)
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
Koalice ČR	Koalice pro Českou republiku
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LiRa	Liberální reformní strana
NEZ	NEZÁVISLÍ
NEZ/DEM	NEZÁVISLÍ DEMOKRATÉ (předseda V. Železný)
NS	Národní strana
ODS	Občanská demokratická strana
PaS	Právo a Spravedlnost – ANO tradiční rodině, NE korupci a kriminalitě
PB	Pravý Blok – strana za ODVOLATELNOST politiků, NÍZKÉ daně, MINIMÁLNÍ byrokracii, SPRAVEDLIVOU justici, REFORMY a PŘÍMOU demokracii WWW.CIBULKA.NET
SNK ED	SNK Evropští demokraté
SRŠ	Strana rovnost šancí
SZ	Strana zelených
SZR	Strana zdravého rozumu
US-DEU	Unie svobody – Demokratická unie
4VIZE	4 VIZE – 1. Daňový systém na A4. 2. Inovace + Kvalita = Kratší prac. týden. 3. Rodin. dům snadno. 4. Reklama pro informaci-www.4vize.cz

Poznámky

1. Z voleb se ve stanoveném termínu odhlásila Česká pravice.
2. S ohledem na průzkumy veřejného mínění lze uvažovat například u Občanské demokratické strany, zda počet volitelných míst nenavýšit o jedno místo v běžném volebním kraji a o dvě místa ve čtyřech velkých volebních obvodech. Průzkumy dlouhodobě naznačovaly, že volební zisk ODS by se měl pohybovat nad 30 procenty hlasů (proti necelé 1/4 hlasů v parlamentních volbách v roce 2002). Srovnej například pravidelná šetření stranických preferencí Centra pro výzkum veřejného mínění z let 2002 až 2006, která jsou dostupná na internetové adrese <http://www.cvvm.cas.cz>.
3. Lze namítat, že autor textu v takovémto případě nepočítá s „koaličním efektem“. Na druhou stranu, hrubým srovnáním zisku mandátů v jednotlivých volebních krajích v letech 2002 a 1998 (bylo 8 místo 14 obvodů) můžeme konstatovat, že zisky mandátů pro KDU-ČSL v jednotlivých volebních krajích ve volbách v roce 2002 odpovídají regionálnímu rozložení volební podpory strany. Tj. kdy rozlišujeme „silné kraje“ (např. Morava, jižní a východní Čechy), kde byli zvoleni kandidáti KDU-ČSL i mimo původní pořadí na kandidátce Koalice, na základě preferenčních hlasů a „slabé kraje“ (sever a západ Čech), kde KDU-ČSL v řadě volebních krajů mandát nezískala.

4. US-DEU vstoupila do parlamentních voleb jako tzv. Nová unie svobody. Na kandidátkách strany v jednotlivých volebních krajích bylo možné v porovnání s lety 1998 a 2002 pozorovat radikální proměnu personálního obsazení. U strany byla velice nízká naděje na překročení pětiprocentní hranice potřebné pro vstup do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.
5. Započítáni jsou pouze ti kandidáti, kteří se zúčastnili voleb. Kandidáti, kteří z voleb odstoupili, případně byli z kandidátek v termínu vyškrtnutí, nejsou do výčtu zahrnuti.
6. Autor textu si je vědom, že z empiricko-analytického hlediska je použití „náhody“ problematické. Současně je třeba upozornit, že autor uplatnil tento postup jen ve třech případech.
7. Tato vysvětlující část textu je rovněž součástí příspěvku věnovaného Analýze kandidátních listin v Jihomoravském kraji, kterou autor přednesl v rámci konference k volbám do Poslanecké sněmovny, jež se uskutečnila v Brně 26. května 2006.
8. Kandidátova „příslušnost“ k okresu byla započítána pouze v případě, že kandidát současně kandidoval v daném volebním kraji.
9. KSČM má v současnosti 88 tisíc členů. Počet členů soustavně klesá. V roce 2001 byl počet členů 113 tisíc, v roce 2003 sto tisíc. Rovněž počet základních organizací se snižuje a nyní je jich 4,5 tisíce. Přes tyto skutečnosti je Komunistická strana Čech a Moravy stále z organizačního hlediska největší politickou stranou. Podobný trend (klesající počet členů) postihuje i KDU-ČSL. K 30. září 2005 strana evidovala 43 271 členů ve více než 2000 místních organizacích. V roce 1998 přitom měla strana 60 tisíc členů. Zcela opačný trend nastal po roce 2002 u Občanské demokratické strany. Po rozkolu ve straně na počátku roku 1998 se počet členů nejdříve stabilizoval (z poklesu k 17 tisícům členů se ODS vrátila nad 20 tisíc). K 31. říjnu 2006 již strana evidovala 29 296 členů ve více než 1 400 místních sdruženích. Počet členů ČSSD se několik let stabilně pohybuje kolem 17 tisíc ve zhruba 1 000 místních organizacích. Žádná jiná politická strana v České republice v současnosti neeviduje více než 2 tisíce členů. S postupným úpadkem Unie svobody – Demokratické unie mizí jediná další politická strana, která ještě byla schopna na úrovni okresních organizací působit ve všech okresech. Například nová parlamentní Strana zelených zatím okresní úroveň do organizační struktury nezavedla. Na začátku roku 2006 evidovala pouze 135 základních organizací, které nepůsobily ve všech okresech. Údaje o počtech členů jsou získány ze sjezdových dokumentů stran, případně z oficiálních internetových stránek.
10. Údaj 27 se vztahuje na kandidátku celé Koalice.
11. Případ Petra Pávka, který je uveden ve výčtu, je sporný. Petr Pávek byl lídrem kandidátky Strany zelených v Libereckém kraji, ve kterém se volí pravidelně osm poslanců. Volební práh je ve zmíněném kraji podstatně vyšší a politické strany s volební podporou do 10 procent hlasů nemají zajištěný zisk poslaneckého křesla. Obdobnou situaci lze pozorovat i v Karlovarském kraji (volí se pravidelně pět poslanců).
12. Dokonce i SNK ED nominovala do čela krajských kandidátek (a tedy v případě překročení pětiprocentní volební klauzule na volitelná místa) starosty či primátory měst a obcí pouze ve dvou případech.
13. Vzhledem ke skutečnosti, že KDU-ČSL kandidovala v roce 2002 v koalici s US-DEU, jsou mezi „lidry“ KDU-ČSL z roku 2002 započítáváni i ti kandidáti, kteří v rámci kandidátky Koalice byli sice až na druhém místě, avšak nejvýše nominováni ze strany KDU-ČSL.
14. Václav Klaus byl zvolen prezidentem, Vladimír Špidla se stal eurokomisařem, Miloslav Výborný byl jmenován členem Ústavního soudu. Jiří Maštálka, Miroslav Ouzký, Miloslav Ransdorf byli zvoleni do Evropského parlamentu, další odešli z aktivní politiky (např. Petra Buzková, Stanislav Gross, Jaroslav Tvrdík).
15. Na první pohled se může zdát nelogické, že se v jedné kategorii objevuje strana, která nominovala 16 kandidátů v jediném kraji a současně strana, jež nominovala 315 kandidátů ve všech 14 volebních obvodech. Pro potřebu prvotního rozlišení charakteru kandidátních listin je to však dostačující.

Literatura

- Balík, Stanislav, Kyloušek, Jakub, eds. 2005. *Krajské volby v České republice 2004*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Kyloušek, Jakub. 2004. „Zakořenění politických stran na místní úrovni jako faktor stranicko-politického systému ČR.“ Diplomová práce. Brno: Katedra politikologie FSS MU.
- Kyloušek, Jakub. 2005. „Volební mikroanalýza v českém prostředí.“ In: *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Eds. Petr Fiala a Maxmilián Strmiska, Brno: CDK, str. 136–147.
- Kyloušek, Jakub, Smolík, Josef. 2006. „Národní strana: resuscitace krajně-pravicové stranické rodiny? (případová studie marginální strany před volbami 2006)“ *Středoevropské politické studie*, č. 1, ročník VIII, zima 2006, on-line text, 18 s.
- Línek, Lukáš, Mrklas, Ladislav, Seidlová, Adéla, Sokol, Petr, eds. 2003. *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Materiály sjezdu KDU-ČSL 2005 v Plzni. (On-line dokument dostupný na internetové adrese <http://www.kdu.cz/default.asp?page=510&idr=10353&IDCI=14420>).
- Zpráva o činnosti Výkonné rady od XVI. Kongresu ODS. (On-line text ze XVII. Kongresu ODS dostupný na internetové adrese http://www.ods.cz/akce/kongresy/17.kongres/download/pdf/zprava_VR.pdf)
- Zpráva ÚV KSČM o hospodaření KSČM v období mezi V. a VI. sjezdem KSČM. Obsahový materiál prezentovaný na VI. sjezdu sjezdu KSČM (on-line text dostupný na internetové adrese <http://www.kscm.cz/article.asp?thema=2859&item=24138>).

Použité elektronické zdroje

- [Http://volby.kscm.cz](http://volby.kscm.cz) – volební internetové stránky KSČM.
- [Http://www.czso.cz](http://www.czso.cz) – server Českého statistického úřadu.
- [Http://www.cssd.cz](http://www.cssd.cz) – internetové stránky ČSSD.
- [Http://www.kdu.cz](http://www.kdu.cz) – internetové stránky KDU-ČSL.
- [Http://www.mapy.cz](http://www.mapy.cz) – mapový portál společnosti Seznam.
- [Http://www.ods.cz](http://www.ods.cz) – webové stránky ODS.
- [Http://www.psp.cz](http://www.psp.cz) – portál Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.
- [Http://www.snked.cz](http://www.snked.cz) – internetové stránky SNK ED.
- [Http://www.zeleni.cz](http://www.zeleni.cz) – server Strany zelených.
- [Http://www.volby.cz](http://www.volby.cz) – volební server ČSÚ.